

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

is. Az értekezés „kiegészítő importnak” a mezőgazdaság közvetlen import-anyag-ráfordításait nevezi. Pálovics Béláné szerint sem a „kiegészítő importra”, sem pedig a közvetlen import-anyag-felhasználásra vonatkozó adatsort nem indokolt az élelmiszer-termelés növekedésével közvetlen kapcsolatba hozni.

Tóth László válaszában lényegében elfogadta opponensei megjegyzéseit, csupán a kiegészítő import kérdésében

alakult ki vita a jelölt és Pálovics Béláné között.

A védés során *Fekete Ferenc*, a közgazdaságtudományok doktora, a jelölt konzulense és *Kovács Géza*, a közgazdaságtudományok doktora, a Bíráló Bizottság elnöke szolt még hozzá.

A Bíráló Bizottság egyhangú szavazással javasolta a kandidátusi fokozat odaítélését.

(r-k)

A SZÖVETKEZETI MOZGALOM HELYZETE ÉS SZEREPE SZUDÁN MEZŐGAZDASÁGÁBAN

Az imperializmus gyarmati rendszere a II. világháborút követő évtizedekben fokozatosan felbomlott. A volt gyarmati országok többsége kivívta nemzeti függetlenségét, s ez a folyamat még napjainkban is tart. Egy részük végleg kiszakadt a tőkés világ gazdasági rendszeréből és a szocializmus útjára lépett. A volt gyarmati országok nagyobb része azonban továbbra is a tőkés világ gazdasági rendszeréhez tartozik, jóllehet azon belül különleges helyet foglalnak el. Ezeket az országokat — tekintettel sajátos helyzetükre — fejlődő országoknak nevezzük. A fejlődő országok rendkívül kedvezőtlen gazdasági, társadalmi, egészségügyi és kulturális viszonyokat örököltek, vagyis a politikai felszabadulás pillanatában gazdaságilag igen elmaradottak voltak.

A függetlenné válás azonban fordulatot jelentett ezen országok életében. A döntés lehetősége a legkülönbözőbb kérdésekben elvben a nemzeti erők kezébe került. Hogy ezzel a lehetőséggel hogyan tudtak és tudnak élni, az természetesen erősen függött és függ számos külső és belső tényezőtől, de döntően a belső politikai helyzettől, valamint az ország gazdaságfejlesztési koncepcióitól.

Abban azonban, hogy a gazdasági elmaradás problémáira az egyes fejlődő országok vezető erői milyen választ adnak, a közöttük levő politikai és gazdaságpolitikai eltérések következtében jelentős különbség mutatkozik. Márpedig a fejlődő országok jövője szempontjából éppen az e problémák megoldására választott elvek helyes vagy kevésbé helyes volta a döntő kérdés. Köztudott tény, hogy a fejlődő országokban levő társadalmi-gazdasági viszonyokra a többé-kevésbé leplezetlen kettősség jellemző. E kettősség felszámolását elsősorban saját erőfeszítéseik és küzdelmük eredményeképpen érhetik el.

Ezen országok gazdasági életében az egyik legdöntőbb elem a mezőgazdaság. Amikor a természetes termelésről az áru-termelésre, az alacsony hozamú paraszti kisárutermelésről a nagyüzemi termelésre, s az élelmiszerhiányról a jobb táplálkozásra való áttérés áll a gazdaságpolitika előterében, akkor a mezőgazdaság elsőbbsége az általános alapelv!

Ezen országok mezőgazdaságát azonban — nemzetgazdaságuk más ágazataihoz hasonlóan — különböző ellentétes termelési viszonyok befolyásolják. Egyfelől az agrártermelés bekapcsolódott ugyan az áruforgalomba, másfelől azonban — ezzel ellentétben — a termelési viszonyok félféudális

és feudális szinten stagnáltak. A legtöbb országban ez a helyzet a mai napig is fennáll. Egyes fejlődő országok vezetői — a monopóliumok szemérmetlen kizsákmányolása ellen küzdő dolgozó tömegek, értelmiségiek, valamint más haladó belső és külső erők, továbbá az új nemzetközi viszonyok hatására — kénytelenek voltak bizonyos változásokat elfogadni, illetőleg engedményeket tenni annak érdekében, hogy saját pozíciójukat fenn tudják tartani. Az engedmények középpontjában a földreform állt.

A SZUDÁNI FÖLDREFORM

Az eddigiekből kiderül tehát, hogy a fejlődő országokban az agrárreform részét képező földosztás szükségszerű és felettebb pozitív lépés. Ez a megállapítás leginkább érvényes Szudánra, ha figyelembe vesszük, hogy ennek az országnak a társadalmi fejlődésére az arab hódoltságtól (a VII–VIII. századtól) kezdve a közelmúlt időig (1956. január 1-ig — a Szudáni Köztársaság kikiáltásáig) a feudalizmus volt a jellemző. Tekintettel arra, hogy a szövetkezeti mozgalom és a földreform között szoros összefüggés van, célszerű előzetesen a földreform eredményeiről rövid tájékoztatást adni.

Napjainkban a jobb minőségű földek nagy része az állam, a feudális nagybirtokosok és az angol részvénytársaságok tulajdonában van. A föld 27%-a állami tulajdon, a fennmaradó 73% megoszlik a nagybirtokosok, a részvénytársaságok, illetve a kistulajdonosok között. A 73%-nyi földterület megosztásáról pontos adatokat nem hoztak nyilvánosságra. Az azonban tény, hogy a földek szétosztásával a nagybirtokosok kezéből kivették az uralkodás alapját képező anyagi erőt, a földet.

Számolni kell azzal, hogy a kisbirtokok, amelyek kezdetben olyannyira segítettek, később gátolni fogják a termelés fejlesztését, amire a szocialista or-

szágok gyakorlatában is találunk példákat. A kistulajdonos anyagi eszközei szűkösek, a termelés drágulásával képtelen beszerezni a színvonal állandó emeléséhez szükséges anyagokat (növényvédő szereket, műtrágyát stb.) és eszközöket (gépeket, gépi berendezéseket). S ha a gépeket sikerülne is beszerezni, kis területen használatuk nem lenne gazdaságos.

Ugyanakkor a kisbirtokosok nagy része megfelelő tudással, szakmai képzettséggel sem rendelkezik — történelmi és társadalmi okok miatt — ahhoz, hogy a kor követelményeinek megfelelő szinten tudjon termelni. Márpedig a fejlődő országok lakóinak (és minden embernek) élelmiszerre van szüksége.

A SZÖVETKEZETI GAZDÁLKODÁS JELENTŐSÉGE

Tehát egy idő után a kisüzemi gazdálkodás túlhaladottá válik, az intenzív fejlesztés érdekében (és politikai okok miatt is) nagyüzemeket, szövetkezeteket kell létrehozni.

Ami a politikai okokat illeti, arról van szó, hogy a feudális nagybirtokok vagy a kapitalista jellegű ültetvények felosztása, a kistulajdonosi gazdálkodás létrejötte, illetve szerepének növekedése kezdetben kétségtelenül „kapitalizmusellenes” lépésnek tűnik. A magántulajdon azonban továbbra is megmarad, a magántulajdonosok pozíciója egyenlőtlen, és ez az egyenlőtlenség egyre fokozódik. (Az utóbbi években Egyiptomban lehet ilyen tendenciát látni.) Nem meglepő tehát, ha egyeseknek az a véleményük, hogy a nagybirtokok felosztása értelmetlen volt. Mi azonban tudjuk, hogy a szövetkezetek létrejötte értelmessé teszi ezt a lépést, mert az a fejlődő országok mezőgazdaságát fokozatosan a haladás útjára tereli.

A fejlődő országok szövetkezeti mozgalmának okosságát, higgadságát és nagy-

nagy körütekintést igényel. A szövetkezetek szervezésekor feltétlenül szem előtt kell tartani az önkéntesség elvét. Nem célszerű adók kivetésével vagy egyéb adminisztratív eszközökkel kényszeríteni a kistulajdonosokat, hogy lépjenek be a szövetkezetbe, mert ez később könnyen megbosszulhatja magát, és kezdettől fogva ellenszenvessé tenné a szövetkezetesítést.

Feltétlenül figyelembe kell venni a fokozatosság elvét is, nehogy a szervezés szervezatlenséget, felfordulást eredményezzen. A szövetkezetek megalakítását körütekintő és részletes terv kidolgozásának kell megelőznie.

A szövetkezetek megalakulásához, gazdálkodásuk megindításához állami támogatást kell biztosítani, mert kezdetben ezek aligha rendelkezhetnek megfelelő tőkével a későbbi magas színvonalú termelés alapjainak lerakásához. Az állami támogatás az idők folyamán az államnak és az állam minden lakójának bőségesen megtérül.

A fejlődő országok gazdasági élete heterogén. Léteznek tőkés jellegű szövetkezetek is. A laikus szemlélő azt mondaná, az mindegy, „a szövetkezet az szövetkezet”. Valóban. De a tőkés szövetkezet — annak ellenére, hogy sok-sok tapasztalattal szolgálhat a szocialista típusú szövetkezetek létrehozásához — mégis csak kapitalista vállalat, tehát benne a dolgozót kizsákmányolják.

A SZÖVETKEZETI MOZGALOM ÉS FEJLŐDÉSE SZUDÁNBAN

Szudánban a szövetkezeti mozgalom a II. világháború után indult fejlődésnek. A drágaság ellen *munkásszövetkezetek* létesültek, különösen a nagyvárosokban, Khartoumban és Atbaraban.

Az ötvenes évek elején a szövetkezeti mozgalom — főleg az északi tartományban — a kisparasztnak között bontakozott ki. A szövetkezeti mozgalom szüikszerűségét az a felismerés indokolta,

hogy egyénileg nem tudták a beruházásokat megvalósítani, s így nem fejleszthették saját kis gazdaságukat. A szövetkezetek létrejöttével jelentős beruházásokat eszközöltek, s ezáltal pl. a Níluson sok szivattyútelepet építettek, amellyel öntözhetővé tettek sok Nílus menti földet.

Az 1964-es októberi forradalom után jelentős változás következett; államosították a magánkézben levő nagybirtokokat a Fehér-Nílus mentén. A nagybirtokok államosítása után a szövetkezeti mozgalom nagyon felélénkült ezen a területen. A földek államosítása kártérítés ellenében történt, így a birtokosok (tulajdonosok) jól jártak, mert a földek termőereje már kimerülően volt, és csak nagy költségráfordítással tudtak volna jól gazdálkodni. A szövetkezetek azonnal hozzáfogtak a földek termőerejének felújításához, és kezdetét vette az intenzívebb gazdálkodás, amely pár év alatt megnövelte a termésátlagokat. A földtulajdonosok a földekért kapott térítésből egyrészt szűzföldeket szereztek be, másrészt a könnyűiparba fektették tőkéjüket.

Ma a szövetkezeti mozgalom központja *Khasm el-Girba (New-Halfa)* környéke. Jelentős hely a gyapottermelés központi területe, a *Gezira-övezet* is, ahol a farmerek, a kormány és a *Gezira Board* több oldalú társulási formában egyesülnek. Ezeknek a központoknak a kialakulásában objektív és szubjektív okok játszottak közre. Az egyik ok az, hogy ezeken a területeken a kulturális színvonal viszonylag magas; ok, hogy a családfők ipari vidékre mentek dolgozni és a családtagok az egyéni gazdálkodást nem bírták, ezért létszükséglet volt a szövetkezetek kialakítása.

A fejlődésben levő szövetkezetek támogatására 1969-ben megalakult a *szövetkezeti minisztérium*, amely 2 éves fennállása után, a rendszer jobbratolódása miatt feloszlott, és csatlakozott a helyi kormányzati minisztériumhoz.

Ezzel az intézkedéssel a szövetkezeti mozgalom fejlődése nagy törést szenvedett.

Ma 1604 működő szövetkezet található az országban, összesen 413 434 taggal és 3 178 332 Ls¹ tőkével. 6 004 232 Ls-os forgalmat bonyolítanak le, és 831 597 Ls tartalék készlettel rendelkeznek.

AZ ÁLLAM ÉS A SZÖVETKEZETEK

A kormány ma is támogatja a szövetkezeti mozgalmat, mert a szövetkezeti gazdálkodás fejlődésétől várja

— az emberek megélhetési költségeinek jelentős fedezését,

— a munkanélküliség problémájának megoldását,

— a nomádok letelepítését stb.

Az állami támogatás kifejezésre jut abban, hogy

— 1970-ben bankot hozott létre a szövetkezeti szektor pénzügyi igényeinek kielégítésére,

— az állami költségvetésben jóváhagyták a szövetkezeti fejlesztési központ alapítására és a szövetkezetek fejlesztésére szánt pénzközetet,

— a szövetkezetek kereskedelmi, adózási és egyéb kötelezettségeire biztosított engedmények már érvénybe léptek.

Az állam gondoskodik szakemberekről is. A kormánynak jelen pillanatban 257 egyetemi végzettségű és 57 főiskolai szinten képzett embere van, akiket különböző tartományokban, területeken és falvakban osztottak be munkára.

Ezek a szakemberek felelősek a szövetkezetek alakításáért a különböző tartományokban, pl. *Darfur, Kordofan, Blue-Nile, Red Sea, Kassala, Khartoum, Northern, Upper Nile* körzetében és ők felelősek a szövetkezeti szektor fejlesztéséért.

Az állam feladata olyan általános és felsőfokon képzett szakemberek bizto-

sítása, akik a tervezés, a statisztika, a mezőgazdasági piackutatás, a mezőgazdasági hitel, az ügyvitel, az ellenőrzés és a számvitel területén dolgoznak.

Az állam hathatósan támogatja a kézműipar (kisipar) és a könnyűipar fejlesztését. Ezt azért teszi, mert egyrészt a könnyűiparnak és a kézműiparnak nagy gazdasági jelentősége van a külkereskedelemben, másrészt Szudánban sok olyan falu van, ahol leleményes kézművesek élnek, s ma már felhagytak hagyományos munkájukkal. A cél tehát az, hogy kézműipari szövetkezeteket szervezzenek. Ehhez azonban működő, tevékenykedő kézműipari és könnyűipari szakemberekre van szükség.

NÉHÁNY TEENDŐ

Szudán alapvetően mezőgazdasági ország. A farmerek a társadalomnak viszonylag nagy szektorát alkotják. Többségüknek nagyon kevés a keresete. Termésüket olcsón adják el a helyi kereskedőknek, akik kihasználják a farmerek sürgős pénzigényét. Ezért a mezőgazdasági felvásárlási és hitelegyesülések létrehozása a kiút ebből a problémából, és ezek adják a reményt a farmerek jólétének emeléséhez, a szudáni mezőgazdasági fejlődés meggyorsításához.

A szóban forgó szövetkezetek munkájának hatékonyságát úgy is lehet fokozni, ha azokat a kormánytisztviselőket, akiknek feladatuk a szaktanácsadás, sokoldalúan, rendszeresen továbbképzik.

Különös jelentőséggel bír a nők bevonása a szövetkezeti mozgalomba. A mezőgazdasági munkák nagy részét nők végzik, de igen rossz határfokkal. Ha a nőket sikerül bevonni a szövetkezetekbe, akkor jelentős munkakapacitás produktívan hasznosítható.

Szudánban a nők önálló szövetkezeti mozgalmának kifejlődése igen lassú. Jelenleg mindössze 17 női dolgozót tö-

¹ Megjegyzés: Szudáni font.

mörítő szervezet van, 2387 taggal, 3435 Ls tőkével, 18 503 Ls forgalommal és 2530 Ls tartalékalappal.

A gyorsabb fejlődés érdekében sokrétű támogatásra volna szükség. Például:

a) a női szervezetekben rendszeres szakmai képzést kell adni,

b) a női szervezetekben több szakértőre van szükség,

c) a különböző női egyesületek támogatását is fontos lenne elősegíteni,

d) több állami alkalmazottat kell foglalkoztatni a női egyesületekben.

Fontos kérdés a halászati szervezetek létesítése. A jelenlegi szervezeti fejlesztési terv több halászati szervezet szervezését irányozza elő a *Núbiai tavon, Észak Szudánban, Port Sudanban a Vörös tenger térségében*. A cél az, hogy a hal elfogadható áron jusson a fogyasztóhoz; egyrészt helyettesítheti a drága marhahúst, másrészt nagy szerepe lehet a hiányos táplálkozás megszüntetésében.

*

Összefoglalva az eddigiekben elmondottakat, meg kell állapítani, hogy Szudánban a kiváltságokkal rendelkező felső rétegnek felelősségtől áthatva kell cselekednie a társadalmi-gazdasági — ezen belül a mezőgazdasági — vi-

szonyok tökéletesítése, s ezzel összefüggésben a társadalmi ellentétek felszámolása érdekében. A hátrányos helyzetben levő nagy többségnek tevőleges szerepet kell játszania a különböző fejlesztési feladatok megoldásában, annál is inkább, mivel a szervezetek a társadalmi kezdeményezőkészség hiánya miatt elsősorban kormánytámogatással, állami vezetéssel és ellenőrzéssel alakultak ki. Az eredmények ennek következtében nem kielégítőek. Ennek okát az elégtelen ösztönzésben, valamint abban kell látni, hogy a tagság nem győződött meg a szervezkedés célszerűségéről és eredményességéről. Az is bizonyos, hogy a létrehozott szervezeti vállalatok vagy társulások — típusok, nagyságuk, szervezeti sajátosságuk stb. következtében — sok esetben nem felelnek meg a helyi adottságoknak, illetőleg nem fejezik ki a tagság akaratát. Az említett problémák ellenére a belátható jövőben a szudáni szervezetek nem nélkülözhetik az állami kezdeményezést, sőt — egy ideig — az állami irányítást sem. Nagy fontossága lenne olyan jelentős, önálló, társadalmi összefogásra kész, az állam támogatását is élvező erő létrejöttének, amely képes a szervezeti mozgalmat kibontakoztatni.

Vahid, Yousefi M. A. dr.—Abdel Said, Mohamed

Közgazdasági kislexikon

Harmadik, átdolgozott kiadás

A Közgazdasági kislexikon második kiadása is rövid idő alatt elfogyott. A második kiadás összeállítása óta a közgazdasági kutatásokban újabb eredmények születtek, gazdaságirányítási rendszerünk egyes részeit illetően jelentős változások történtek, új szabályozók léptek érvénybe, új rendeletek készültek s a világgazdaságban is különböző változásoknak lehetünk tanúi. Ezért

szükségessé vált a kislexikon átdolgozása, korszerűsítése. A meglevő szócikkeknek mintegy háromnegyede kisebb-nagyobb mértékben átdolgozásra került, emellett számos új, az eddigi kiadásokban nem szereplő szócikkkel bővült a kötet, ugyanakkor néhány feleslegesnek ítélt vagy elavult cikk kimaradt. A szerkesztő bizottság arra törekedett, hogy a Közgazdasági kislexikon átdolgozott, bővített és javított kiadásával ismét korszerű, jól használható, minden igényt kielégítő kézikönyvet adjon az olvasóknak. (Kossuth Kiadó)